

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ ÎN ORADEA 1928—1933

de
IOAN POPOVICI

Dezvoltarea contradictorie a economiei românești a atras după sine puternice perturbări și convulsii, a generat o puternică criză economică de supraproducție, parte integrantă a crizei economice mondiale care a cuprins întreaga lume capitalistă în perioada anilor 1929—1933, cu consecințe negative asupra tuturor laturilor economice, sociale și politice.

Angrenată în sistemul țărilor capitaliste, țara noastră nu a rămas nici ea în afara crizei economice, criză care s-a împletit cu cea agrară, condiționându-se și agravându-se reciproc.

Efectele crizei economice de supraproducție au fost suportate de masele muncitoare de la orașe și sate. Ducând o politică antipopulară de ieșire din criză prin aruncarea greutăților asupra maselor, clasele dominante au luat o serie de măsuri pentru a-și menține profiturile cât mai intacte, dezlănțuind o ofensivă accentuată împotriva nivelului de trai al celor ce muncesc. Dezvăluind acest lucru, P.C.R. arăta că „burghezia română sub conducerea capitalului monopolist internațional și român căuta ieșirea din criză prin dezlănțuirea de noi atacuri împotriva nivelului de viață al clasei muncitoare”¹.

Pentru realizarea acestei politici, guvernele care s-au perindat la conducerea țării în această perioadă, au folosit un întreg arsenal de mijloace și metode care au lovit puternic, în primul rând, în clasa muncitoare: concedieri masive de muncitori, scăderea sistematică a salariilor, suprimarea alocației pentru chirie și scumpete, sporirea impozitelor și taxelor de tot felul etc., care s-au răsfrânt în mod dezastruos asupra oamenilor muncii. Aceste măsuri antipopulare, întreprinse de clasele dominante, au fost încadrate într-o vastă legislație, cu un pronunțat caracter de clasă, care avea ca scop fundamental apărarea pro-

¹ Dr. Ilie Ceaușescu, P.C.R. — *Stegarul luptelor revoluționare din anii 1929—1933*, Editura științifică, București, 1971, p. 24.

prietății private, facilitarea obținerii de profituri cât mai mari de către exploatare și consolidarea dominației lor de clasă. Ca urmare, ofensiva claselor exploatatoare împotriva condițiilor de viață și de muncă a maselor muncitoare a dus la înrăutățirea nivelului de trai al proletariatului, al maselor largi populare.

Această stare de lucruri a fost recunoscută uneori chiar de reprezentanții claselor exploatatoare, cerînd totodată luarea unor măsuri de prevenire a nemulțumirilor ce vor urma. Astfel, încă din toamna anului 1928, prefectul județului Bihor era avertizat despre „mizeria care ia proporții tot mai mari și înfrigurarea cu care se așteaptă iarna acestui an”, sugerîndu-se că ar fi bine „să prevină din vreme primejdia tulburărilor ce le va provoca sărăcia și foametea pe aceste meleaguri”². Aceasta era consecința ascuțirii contradicțiilor de clasă în urma închiderii fabricilor, uzinelor, rafinăriilor, a menținerii prețurilor ridicate la produsele de larg consum și a micșorării salariilor. Dar primejdia tulburărilor nu putea fi înlăturată. Masele de oameni ai muncii de pe meleagurile bihorene s-au unit, indiferent de naționalitate, făcînd front comun sub conducerea P.C.R., împotriva tentativei claselor exploatatoare de a arunca toată povara crizei exclusiv pe seama celor ce muncesc.

Una dintre cele mai grele consecințe ale crizei economice care s-a abătut asupra proletariatului din întreaga țară a fost concedierea masivă a muncitorilor, fiind aruncați în stradă mii de oameni ai muncii.

În Oradea numărul șomerilor creștea pe măsură ce se adîncea criza economică. În anul 1928, conform statisticilor întocmite de syndicate, numărul șomerilor se prezenta în felul următor: din cei 900 de membri ai syndicatelor amsterdamiste 143 capi de familie erau șomeri, însumînd 379 membri de familie. Un număr mult mai mare de membri cuprindeau syndicatele unitare, fapt ce se reflectă și în numărul șomerilor, respectiv 1 056 capi de familie și 2 879 membri. La aceasta se mai adăugau 1 199 muncitori șomeri cu 3 257 membri de familie, care nefiind încadrați în syndicate, nu figurau în evidența ajutoarelor de șomeri³. În cursul anului 1931 numărul șomerilor capi de familie din Oradea se ridica la 3 500, fiind în continuă creștere⁴. După ziarul *Nagyváradí Napló* (Jurnalul orădean) numărul șomerilor în cursul anului 1931 în Oradea și județul Bihor a ajuns la 18 000⁵.

Numărul crescînd al șomerilor în țară, reprezenta de acum o primăjdie serioasă pentru guvernanti, trezind teama burgheziei. Măsurile vor fi luate chiar de guvern prin Ministerul Muncii, Asigurările So-

² I. Popovici, M. Danciu, *Aspecte din mișcarea muncitorească și comunistă din Oradea între anii 1928—1933*, în *Lucrări științifice*, Seria Istorie-Științe sociale-Pedagogie, Institutul Pedagogic Oradea, 1972, p. 1.

³ Arh. St. Oradea, *Iond Primăria municipiului Oradea*, dosar 8/1928, p. 11—12; Ioan Marinescu, *Aspecte ale crizei economice din 1929—1933 în orașul Oradea*, în *Centenar muzeal orădean*, Oradea, 1972, p. 405—425.

⁴ Arh. St. Oradea, *Iond Primăria municipiului Oradea*, dosar 8/1931, p. 115.

⁵ *Nagyváradí Napló*, Oradea, nr. 236/1931, p. 2.

ciale, prefecturi și primării, care vor institui un fond — ajutorul de șomeri —, cu intenția de a abate atenția maselor muncitoare de la lupta revoluționară.

În cursul anului 1928, Primăria municipiului Oradea a primit suma de 80 000 lei de la Ministerul Muncii, ca ajutor de șomaj, cu scopul de a se înființa o cantină. Suma fiind insuficientă pentru acest scop, Primăria cere permisiunea ca banii primiți să fie distribuiți șomerilor cu situație materială mai grea⁶.

Începînd cu anul 1929, odată cu creșterea numărului șomerilor, Comisia interimară a orașului Oradea insistă pe lângă Ministerul Muncii să-i fie alocate ajutoare mai substanțiale, solicitînd de asemenea fonduri de la asigurările sociale, instituțiile locale și alte autorități orășenești. Comisia interimară a municipiului Oradea hotărăște în ședința din 28 ianuarie 1929 ordonanțarea sumei de 200 000 lei din buget, pentru a fi distribuită muncitorilor șomeri ca ajutor de chirie, precum și a 10 vagoane lemne de foc⁷. O lună mai târziu același for al municipiului Oradea vota încă 100 000 lei ajutor pentru șomeri⁸. În vederea distribuirii în mod mai operativ a ajutorului pentru șomeri și săraci, Comisia interimară a municipiului a înființat un comitet local⁹.

Pe măsura adîncirii crizei economice, fondurile necesare ajutorării șomerilor, solicitate de Primăria municipiului Oradea forurilor centrale, au crescut în valoare.

În martie 1929 se solicita suma de 1 200 072 lei¹⁰. În cursul anului 1930 s-au cerut 2 000 000 lei. Dar cererile n-au fost onorate decît cu un sfert din ceea ce s-a solicitat¹¹.

În această situație Inspectoratul muncii din Oradea considera ca să se preocupe numai de situația șomerilor nu și de cea a săracilor, deoarece primii puteau „periclita chiar și interesele statului și ale societății în general”. Ca urmare, pentru aceștia s-a propus înființarea a 4 cantine populare¹².

Teama de urmările șomajului era atît de mare încît, în anul 1931, Primăria municipiului Oradea a hotărît începerea unor lucrări publice la care să lucreze numai muncitorii șomeri¹³. Ei urmau să lucreze prin rotație, căutîndu-se astfel abaterea lor de la acțiunile revoluționare revendicative. Adoptarea acestui sistem nu a contribuit, nici măcar în parte, la rezolvarea problemei șomajului în orașul Oradea.

Dacă municipalitatea orașului Oradea a acordat o atenție atît de mare problemei șomerilor, aceasta se datorește, pe lângă motivele ară-

⁶ Arh. St. Oradea, *fond Primăria municipiului Oradea*, dosar 70/1928, vol. I, p. 90.

⁷ *Ibidem*, dos. 70/1928—1929, vol. 2, p. 176.

⁸ *Ibidem*, dos. 14/1929, p. 19.

⁹ *Ibidem*, dos. 70/1928—1929, vol. 2, p. 239.

¹⁰ *Ibidem*, dos. 14/1929, p. 61.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, dos. 9/1930, p. 31—32.

¹³ *Ibidem*, dos. 9, p. 27.

tate mai sus, și faptului că din consiliul municipal făceau parte 9 comuniști care duceau o luptă permanentă pentru a veni în ajutorul celor nevoiași¹⁴. Tot pe această linie syndicatele unitare din Oradea au înaintat un memoriu primarului municipiului Oradea, sugerînd înființarea unei popote pe lîngă căminul muncitoresc, de avantajele căreia să beneficieze toți muncitorii șomeri, indiferent de sindicatul căruia îi aparțin. În disonanță cu această idee înaintată, ce viza realizarea unității de acțiune a muncitorimii, șefii syndicatelor amsterdamiste solicitau suma primită numai pentru sindicatul lor, cerînd-o în numerar¹⁵.

O altă încercare, tot atît de nereușită, de a rezolva problema șomajului a fost încheierea, la 12 ianuarie 1930, a unui tratat cu Franța prin care se încerca plasarea unei părți din șomeri în industria franceză. În baza acestui tratat, unii muncitori și din Oradea și județul Bihor au plecat sau au solicitat plecarea în Franța¹⁶. Dar din cauză că și aceasta a fost lovită de criză și nu putea satisface toate cererile de lucru ale muncitorilor proprii, Parlamentul francez a adoptat ulterior o lege prin care interzicea angajarea străinilor în Franța. Ca urmare, autoritățile românești au luat măsuri pentru oprirea emigrării muncitorilor români spre Franța¹⁷.

În timp ce sute de mii de muncitori din întreaga țară erau aruncați în stradă, patronii prelungeau ziua de muncă la 12—14—16 ore, cu toate că în perioada crizei economice era în vigoare legea care reglementa durata zilei de muncă la 8 ore¹⁸. Concomitent cu prelungirea zilei de muncă clasele dominante au dus o politică intensă de scădere a salariilor, aceasta constituind de fapt o altă metodă de a arunca greutățile crizei pe spatele maselor muncitoare. În Oradea, numai în cursul anului 1931, salariile muncitorilor de la Fabrica de textile I.T.C., Turnătoria de fier „Phoebus”, Uzinele municipiului Oradea, Morile unite cu aburi „Laszlo și Huniade”, Tipografia „Românească” și „Cosmos” au fost reduse între 7—20 %¹⁹.

Pe lîngă aceasta, un alt factor care a contribuit și mai mult la înăsprirea traiului muncitorilor a fost și neachitarea la timp a salariilor de către patroni. Muncitorii orădeni, în repetate rînduri, au venit în conflict cu patronii, întrerupînd lucrul și cerînd plata salariilor²⁰.

În condiții tot atît de grele se aflau și celelalte categorii sociale de oameni ai muncii. Șomajul și scăderea masivă a salariilor n-au cruțat nici pe micii funcționari, pe intelectuali etc.

Efectele crizei economice au fost resimțite din plin și de către micii meseriași și comercianți. În această perioadă, ca urmare a centralizării

¹⁴ I. Popovici, M. Danciu, *op. cit.*, p. 117.

¹⁵ Arh. St. Oradea, *fond Primăria municipiului Oradea*, dos. 8/1928, p. 12.

¹⁶ *Idem*, *fond Prefectura jud. Bihor, Cabinetul Prefectului*, act. nr. 3415/1930.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 1652/1930.

¹⁸ Dr. Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 31.

¹⁹ Arh. St. Arad, *fond Inspectoratul regional al Muncii Arad*, dos. 1/1926—1947, p. 13 v.—15 v.

²⁰ *Ibidem*.

și concentrării capitalului și a unei concurențe foarte mari, au avut loc mii și mii de falimente ale micilor meseriași și comercianți care au ajuns în rîndul șomerilor.

Pentru a realiza sarcina istorică de organizare și conducere a luptei revoluționare a maselor populare de ieșire din criză pe cale revoluționară, P.C.R. a trebuit să învingă greutăți imense și să facă față unor situații dificile cauzate atît de faptul că activitatea sa era interzisă și supusă unor ample măsuri represive, cît și datorită unor frămîntări interne și acțiuni cu caracter fracționist. Cercurile guvernante au dezlănțuit o cruntă teroare împotriva P.C.R.²¹, cu scopul vădit de a-l desființa. Arestările și schingiuirile se țineau lanț. Documentele și presa vremii cuprind numeroase materiale care anunțau noi și noi arestări de comuniști.

Folosind prevederile legii pentru reprimarea unor noi infracțiuni contra liniștei publice, clasele dominante au declarat orice fel de activitate dusă de P.C.R. ca fiind contrară legilor statului și au interzis-o. În baza legii sus-amintite autoritățile au intensificat teroarea împotriva P.C.R. și a organizațiilor sale revoluționare, lucru ilustrat de documentele vremii, atît cele de partid cît și cele ale autorităților. „În lupta contra valului revoluționar — se arată în rezoluția plenarei C.C. al P.C.R. din aprilie 1932 — ...burghezia aplică teroarea în proporții necunoscute pînă acum”²². Iar la plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din iulie 1933, se menționa că se aplică „o teroare colosală care lovește toată populația muncitoare, dar în primul rînd detașamentele proletare de avangardă”²³.

Creșterea luptei de clasă a proletariatului și intensificarea luptei protestatare a maselor neproletare puneau în fața partidului comunist sarcina organizării și conducerii luptei maselor, contopirii tuturor acestor mișcări, concomitente dar paralele, într-un șuvoi revoluționar. Dar tocmai în această perioadă au izbucnit în conducerea P.C.R. lupte fracționiste de o deosebită amploare, care au dezorganizat grav activitatea partidului.

Extinderea luptelor fracționiste din anii 1929—1930 asupra Uniunii Tineretului Comunist, Sindicatelor unitare, Blocului muncitoresc-țărănesc, Ajutorului Roșu, precum și a altor organizații de masă aflate sub conducerea sau influența partidului a avut urmări negative, profunde asupra activității lor.

Depășind aceste dificultăți, P.C.R. și-a îmbunătățit treptat activitatea politică-ideologică și organizatorică și cu toate că a fost obligat să-și ducă activitatea în condițiile unei adînci ilegalități, nu l-a împiedicat

²¹ Alex. Sencovici, *P.C.R. — militant consecvent pentru făurirea frontului unic muncitoresc*, în *Momente din istoria P.C.R.*, Editura Politică, București, 1966, p. 73.

²² Dr. Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 78.

²³ *Ibidem*.

să conducă proletariatul la luptă pentru cucerirea revendicărilor sale vitale.

În lupta împotriva ofensivei patronale un rol important revenea, și în Oradea, Sindicatelor unitare a căror număr de membri era în continuă creștere²⁴. Acest fapt s-a datorat în cea mai mare parte îmbunătățirii activității organizatorice după Congresul al V-lea al P.C.R.

O altă organizație legală condusă de P.C.R. care a jucat un rol de seamă în lupta muncitorimii pentru drepturi economice și politice a fost Blocul muncitoresc-țărănesc (B.M.Ț.). Faptul că influența P.C.R. era într-o continuă creștere reiese și din aceea că această organizație a reușit să-și trimită reprezentanții în consiliul comunal al municipiului Oradea și în comisiile interimare ale altor localități unde au luptat pentru revendicările democratice și cetățenești ale muncitorilor și țăranilor. Dacă B.M.Ț. își desfășura la început activitatea doar în timpul alegerilor, din anul 1932, sub conducerea P.C.R., îi revenea sarcina încheierii unor organizații cu activitate permanentă²⁵.

Specifică Bihorului era existența unei rețele întinse de susținători ai B.M.Ț. la sate. Din totalul de 419 comune câte existau în județul Bihor, organizația avea reprezentanți în 199²⁶. Membrii B.M.Ț. au intrat în componența nu numai a consiliilor comunale, ci și în conducerea Ajutorului Roșu și Uniunii Tineretului Comunist²⁷.

Cu toată teroarea burghezo-moșierească, activitatea comuniștilor creștea în intensitate, aceasta fiind determinată de însăși condițiile obiective create de criza economică. Ea îmbracă forme diferite — începînd cu răspîndirea de manifeste, provocarea de agitații, organizarea de demonstrații, mergînd pînă la forma superioară a luptei greviste. Se cunoaște că acțiunea de răspîndire a manifestelor sau participarea la întruniri și demonstrații de protest împotriva măsurilor anti-populare luate de clasele dominante erau socotite de autoritățile vremii ca un pericol la adresa siguranței statului, constituind pentru aparatul represiv un prilej de a intensifica teroarea împotriva P.C.R. și a organizațiilor de masă revoluționare. Tribunalele au pronunțat în această perioadă multe sentințe pentru delictul de răspîndire a manifestelor revoluționare.

Ca și în alte orașe din țară, la Oradea, în perioada noiembrie 1929—februarie 1930, au fost arestați și deferiți justiției un număr de 10 comuniști și simpatizanți, pentru vina de a fi răspîndit manifeste²⁸. În perioada următoare aceste acțiuni au crescut în amploare, în special, în ajunul unor acțiuni întreprinse de partidul comunist. Astfel, în timpul alegerilor din ianuarie 1931, la Oradea au fost arestați, duși la poliție și maltratați un număr de 18 comuniști²⁹. În închisoare comuniștii au

²⁴ I. Popovici, M. Danciu, *op. cit.*, p. 117.

²⁵ Arh. St. Oradea, *fond Primăria orașului Beiuș*, dos. 24/1932, p. 3—5.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ I. Popovici, M. Danciu, *op. cit.*, p. 118.

²⁸ Dr. Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 80.

²⁹ I. Popovici, M. Danciu, *op. cit.*, p. 118.

declarat greva foamei. În luna aprilie a aceluiasi an au și fost achitați. Manifestele răspindite cu acest prilej erau semnate de Eugen Rozvan iar altele de Blocul Muncitoresc Țărănesc³⁰. Între cei arestați se găseau și un număr de 14 studenți orădeni³¹.

În cursul anului 1932 numărul celor arestați, ca urmare a răspîndirii de manifeste, ajunge la 126. Dintre aceștia 55 au fost deferiți parchetului, iar 71 au fost eliberați³².

Acțiunea de răspîndire a manifestelor avea un rol mobilizator și în organizarea de către P.C.R. a marilor sărbători ale clasei muncitoare: 1 Mai, 1 August — ziua internațională a luptei împotriva războiului imperialist, 7 Noiembrie și altele. În ciuda tuturor măsurilor represive, muncitorii, în frunte cu comuniștii, au reușit să le sărbătorească, mergînd pînă la arborarea de drapele roșii în preajma unor întreprinderi³³.

Răspîndirea de manifeste nu era o muncă de partid efectuată doar de cei tineri. Între comuniștii arestați pentru răspîndirea de manifeste se găseau și cadre din conducerea locală a P.C.R. Printre cei arestați în cursul anului 1932 se găsea și consilierul municipal Nicolae Gyarmati, pentru motivul că a răspîndit „foi volante prin care îndemna populația împotriva sistemului de guvernămînt și la demonstrații împotriva războiului cu sovietele”. El a fost judecat, condamnat la 6 luni închisoare, 10 000 lei amendă și suspendarea drepturilor sale politice³⁴.

În cursul anului 1932 comuniștii din Oradea au suferit o importantă lovitură din partea organelor represive ale guvernului burghezo-moșieresc. Au fost sechestrare 2 mașini de scris și 2 șapirografe, 3 000 de manifeste și 15 000 coli de hîrtie tăiată în vederea tipăririi de material de propagandă³⁵.

Începînd cu anul 1933, anul marilor bătălii de clasă ale muncitorilor petroliști și ceferiști, activitatea comuniștilor s-a intensificat. Au apărut îndemnuri la solidaritate cu muncitorii greviști, „la revoltă împotriva statului și a clasei burgheze”. Acțiunile comuniștilor din lunile ianuarie-februarie 1933, erau considerate de presa orădeană ca fiind „de proporții înspăimîntătoare”³⁶.

Lupta revoluționară a maselor muncitoare conduse de Partidul Comunist Român pentru a forța clasele dominante să renunțe la măsurile antipopulare se impunea cu o necesitate obiectivă. Desfășurîndu-se permanent și la un grad de intensitate ridicat, ea a îmbrăcat o gamă întreagă de forme și metode, de la cele mai simple pînă la cele mai complexe și violente.

Avîntul luptelor revoluționare din această perioadă a constrîns clasele dominante la efectuarea unor concesi. Una din aceste concesi

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Nagyvárad* *Napló*, 1931, nr. 245, p. 2.

³² *Gazeta de Vest*, Oradea, 1933, nr. 862, p. 2.

³³ *Ibidem*, 1932, nr. 822, p. 1.

³⁴ *Ibidem*, nr. 834, p. 1.

³⁵ *Ibidem*, nr. 822, p. 1.

³⁶ *Ibidem*, 1933, nr. 871, p. 7.

a fost aceea a adoptării, în ziua de 5 aprilie 1929, a legii asupra contractului de muncă. În fond, legea consfințea o stare de fapt și anume existența contractelor colective de muncă care se încheiau încă din anul 1920 prin transformarea deciziilor comisiilor de arbitraj în convenții colective de muncă.

Acum, prin contractul de muncă se reglementau, pentru prima dată în România, raporturile juridice dintre patroni și muncitori. În contract se prevedeau obligațiile patronilor în ce privește pregătirea profesională a ucenicilor, ocrotirea sănătății muncitorilor, condiții omenești de muncă, plata integrală și la timp a salariului, concediu de odihnă anual plătit, stăvilirea concedierilor, durata zilei de muncă și altele. Toate aceste prevederi ale legii care presupuneau, prin aplicarea lor, o diminuare a profiturilor, n-au fost însă puse în practică. În primul rînd, patronii au refuzat să mai încheie contracte cu muncitorii și să le reînnoiască pe cele care expirau. De aceea, în lupta sa pentru revendicări economice, încheierea și aplicarea prevederilor contractelor colective a constituit pentru muncitori obiectivul unei lupte permanente.

În Oradea, în perioada 1929—1933, aproape că n-a fost conflict de muncă în care să nu fie vorba și de încheierea contractelor colective sau de revendicarea unuia din punctele prevăzute de ele.

Semnalul luptelor revoluționare îl dau muncitorii de la întreprinderile patronate de Primăria municipiului Oradea. Uzina Electrică, considerată a fi una din cele mai importante întreprinderi, a constituit o „problemă” pentru conducerea municipiului încă din anul 1927. Încercările de intimidare a muncitorilor de către autorități, în înțelegere cu direcțiunea, nu au reușit. În cursul anului 1928, muncitorii condiționează prelungirea contractului de muncă de ridicarea salariului cu 10%. Conducerea uzinei împreună cu Comisia interimară a orașului Oradea au hotărît să dea un spor de salar de 5% doar muncitorilor specialiști, considerînd că sporul de 10% ar fi exagerat³⁷.

Muncitorilor de la Uzina Electrică li s-au alăturat și cei de la Întreprinderile comunale. Aceștia cereau, în condițiile înnoirii contractului colectiv de muncă pe anul 1929, un spor de salar față de scumpetea bunurilor de larg consum. În caz contrar refuzau să semneze contractul de muncă. După lungi tratative cu Primăria, muncitorii au reușit ca să-și impună punctul de vedere³⁸.

Tot în acest an Poliția din Timișoara raporta Siguranței generale că la fabrica de textile din Oradea, muncitoarele au declarat grevă pe motiv că „direcția fabricii le-a redus salariile în așa fel încît pentru săptămîna trecută au primit doar 70 lei”³⁹.

În noiembrie 1930 muncitorii de la Întreprinderile comunale au pus din nou problema prelungirii contractului colectiv de muncă pînă la

³⁷ Arh. St. Oradea, *fond Primăria municipiului Oradea*, dos. 11/1928, p. 55.

³⁸ *Ibidem*, dos. 70/1928—1929, vol. 2, p. 334 și 516—517.

³⁹ Dr. Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 178.

31 decembrie 1931, cu o majorare a salariilor de 10 %, motivînd că de 2 ani nu li s-au ridicat salariile. Pretindeau, de asemenea, distribuirea cu preț redus a lemnului de foc și să fie trecuți în listele de pensie a funcționarilor orașului⁴⁰. În martie 1931 o parte din aceste revendicări au fost acceptate.

Aceste succese vor fi însă anulate prin dispoziția Ministerului de Interne nr. 6122/1931, în baza căreia toate salariile au fost reduse cu 7 %. În consecință, Consiliul municipal Oradea a anunțat pe toți angajații săi de la întreprinderile comunale, că de la data de 1 martie 1931 se va aplica această reducere⁴¹. Măsura era o consecință a primei curbe de sacrificiu aplicată de guvern în întreaga țară.

Pentru revendicări economice și reînnoirea contractului de muncă luptau și muncitorii tipografi. Greva acestora a început la data de 7 iulie 1930 și a ținut pînă la data de 16 iulie a aceluiași an. După 10 zile patronii au fost nevoiți să accepte cererile muncitorilor, care au reluat lucrul⁴².

În urma grevei „Tipografia românească” din Oradea a refuzat să reprimească în serviciu pe muncitorii greviști, cei în cauză s-au adresat sindicatelor și Inspectoratului Muncii, dar fără succes. Greva a izbucnit iar patronii tipografiei au fost nevoiți să cedeze⁴³.

Adîncirea crizei economice a fost însoțită de intensificarea măsurilor luate de clasele dominante de a ieși din criză pe seama maselor. Acest lucru a determinat proletariatul să continue și mai hotărît lupta pentru a obliga clasele dominante să înceteze ofensiva dezlănțuită împotriva nivelului de trai al maselor. Ca urmare, în cursul anului 1931, acțiunile revoluționare ale proletariatului orădean s-au intensificat, cuprinzînd aproape toate ramurile industriale reprezentative ale orașului.

Astfel, la 23 februarie 1931 muncitorii de la fabrica de textile I.T.C. Oradea au intrat în conflict cu conducerea fabricii ca urmare a încercării de a le micșora salariile cu 15—20 %⁴⁴. În urma presiunii exercitate de către muncitori și a tratativelor, patronii au fost nevoiți să accepte reducerea salariilor cu un procent doar de 5—7 %⁴⁵.

În cursul aceleiași luni, conducerea fabricii de ghetă „Derby” concediază un număr de 150 muncitori, iar la data de 1 martie fabrica concediază și restul de 150 muncitori, închizîndu-și definitiv porțile⁴⁶. Motivul pe care îl invocau patronii era acela al creșterii stocurilor nevandabile în magazine, iar o „sporire a producției ar duce după sine scăderea prețurilor”⁴⁷. Realitatea era aceea că atunci cînd nu puteau

⁴⁰ Arh. St. Oradea, fond Primăria municipiului Oradea, dos. 8/1931, p. 26.

⁴¹ *Ibidem*, p. 7 a.

⁴² *Tribuna*, 1930, nr. 27, 28, p. 4.

⁴³ I. Popovici, M. Danciu, *op. cit.*, p. 120.

⁴⁴ Arh. St. Arad, fond Inspectoratul regional al Muncii Arad, dos. nr. 1/1926—1947, p. 13 v.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Gazeta de Vest*, 1931, nr. 471, p. 6.

⁴⁷ *Ibidem*.

încălca stipulațiile contractelor de muncă, patronii treceau la închiderea întreprinderilor, adică declarau lockout-uri⁴⁸.

Erau dese cazurile când patronii, pe lângă concedieri, micșorarea salariilor, aplicarea de amenzi etc., aveau o atitudine necuviincioasă față de salariatele din fabrici. Așa a fost cazul cu muncitoarele de la întreprinderea „Rado Desideriu” din Oradea, față de care patronul „avea atitudini injurioase”. Ca urmare, la data de 17 martie 1931, acestea au declarat grevă, cerînd să fie „tratate civilizate”⁴⁹.

Nemulțumiți de condițiile în care munciau și de faptul că patronii au aplicat o nouă reducere a salariilor cu 10 %, muncitorii de la „Tipografia Românească” și „Cosmos” din Oradea au declarat grevă, silind patronii să vină la masa tratativelor⁵⁰.

Condiții grele de muncă și de trai aveau și muncitorii brutari, care n-au rămas în afara rîndurilor celor care luptau pentru revendicări economice. În cursul lunii aprilie 1931, ca urmare a refuzului patronilor de a reînnoi contractele colective de muncă conform cererilor formulate, muncitorii brutari din Oradea declară grevă. Aceștia cereau respectarea zilei de muncă de 8 ore, salariu minim de 800 lei pe săptămîină, repaus duminical complet, refuzînd să mai lucreze 12—14 ore pe zi⁵¹. Patronii, pentru a constrînge pe muncitori să încheie contracte colective după interesele lor, au cerut ajutor garnizoanei din Oradea, înlocuind pe muncitori cu soldați⁵².

Pentru a evita creșterea nemulțumirilor, Primaria orașului Oradea a încercat să reducă prețul piinii cu 2 lei kg., obligînd pe patroni să suporte taxele de timbru. Nemulțumiți de scăderea profitului, patronii au închis cele 43 brutării din oraș, rămînînd fără lucru un număr de 400 muncitori, iar populația fără piine⁵³. Nemulțumirea fiind generală, s-a apelat la manutanța armatei pentru asigurarea populației cu piine. După 3 zile patronii au cedat, acceptînd condițiile primăriei⁵⁴, dar și aceasta a acceptat punerea în vînzare a unui sortiment nou de piine, mai scump⁵⁵.

Un prilej însemnat în mobilizarea oamenilor muncii pentru a stăvili ofensiva claselor dominante l-a constituit organizarea și desfășurarea campaniei de 1 Mai 1931. În rezoluția Secretariatului P.C.R. din iunie 1931, cu privire la campania de 1 Mai, se arăta că, pe măsură ce criza

⁴⁸ Lok-out = cuvînt englezesc (lock „a închide” și out „afară”), ceea ce înseamnă în domeniul economic închiderea de către patron a unei întreprinderi și concedierea în masă a muncitorilor pentru a preîntîmpina sau a face să înceteze o grevă, forțînd muncitorii să accepte condiții grele de lucru, reducerea salariilor, limitarea drepturilor sindicatelor etc.

⁴⁹ Arh. St. Arad, *fond Inspectoratul regional al Muncii Arad*, dos. 1/1926—1947, p. 13 v.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 15 v.

⁵¹ *Gazeta de Vest*, 1931, nr. 493, p. 3.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ Arh. St. Oradea, *fond Primăria municipiului Oradea*, dos. nr. 4/1931, p. 222.

⁵⁴ *Gazeta de Vest*, Oradea, 1931, nr. 581, p. 1.

⁵⁵ *Ibidem*, 1931, nr. 582, p. 1.

se adîncea, masele muncitoare opuneau o rezistență hotărîită pentru a stăvili ofensiva patronală. Rezoluția sublinia că în multe centre ca: București, Arad, Oradea, Cernăuți, Galați etc. acțiunile revoluționare de 1 Mai au cuprins mase largi⁵⁶.

La întrunirile și manifestațiile la care au participat, muncitorii au cerut încetarea concedierilor, mărirea salariilor, ziua de muncă de 8 ore, asigurări sociale, ajutor pentru șomeri, îmbunătățirea condițiilor de viață și altele.

Rezoluția amintită mai sus, sublinia necesitatea ca masele să fie mobilizate în continuare la luptă împotriva planului burgheziei de a ieși din criză prin măsuri antipopulare. Acestea să fie mobilizate „în primul rînd pe baza revendicărilor lor imediate, legîndu-le cu cele generale”. Ca mijloace de luptă, rezoluția indică să fie folosite „grevele, demonstrațiile, grevele politice de masă”⁵⁷.

Ca urmare a mobilizării maselor la luptă de către P.C.R., în Oradea, în luna mai, au loc un șir de greve și conflicte de muncă la care participă muncitori de cele mai diverse categorii.

O situație ieșită din comun a existat la turnătoria de fier „Phoebus” din Oradea. În urma reducerii primelor de salarii, muncitorii de aici au declarat, la data de 8 mai 1931, grevă. Faptul că patronii n-au consimțit să revină asupra măsurilor luate au determinat pe muncitori să părăsească definitiv turnătoria⁵⁸.

La data de 12 mai 1931 are loc conflictul dintre muncitorii brutari și patronii de la 26 brutării din Oradea, ca urmare a nerespectării repausului duminical⁵⁹.

Se ridică la luptă și muncitorii hornari. La data de 13 mai, un număr de 45 muncitori solicită conducerii Uzinei de salubritate publică din Oradea să se revină asupra deciziei Consiliului municipiului Oradea de a se reduce salariile cu o cotă de 7 %⁶⁰.

Efectele crizei economice le resimt și alte categorii de muncitori. La data de 22 mai 1931 izbucnește un conflict de muncă între lucrătorii și patronii de la Morile Unite „Laszlo și Huniade” din Oradea⁶¹. Motivul acestui conflict a fost decizia comitetului de direcție al morii de a reduce salariile lucrătorilor, cu începere de la 20 mai 1931, cu o cotă de 20 %. Patronii motivează că „luarea acestei măsuri este dictată de criza economică, care dacă se va mai accentua va duce chiar la închiderea întreprinderii”.

În urma hotărîirii muncitorilor de a nu ceda în fața măsurilor luate de patroni, conflictul ajunge la Tribunalul județean Bihor, secția a III-a,

⁵⁶ Dr. Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 198.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 199.

⁵⁸ Arh. St. Arad, *fond Inspectoratul regional al Muncii Arad*, dos. 1/1926—1947, p. 13 v.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 16 v.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 14 v.

⁶¹ *Ibidem*.

care prin Hotărîrea nr. 17 848/1931 menține salariile stabilite anterior și respinge cererea patronilor.

Lupta P.C.R. și a proletariatului pentru apărarea revendicărilor majore ale maselor a făcut pași înainte o dată cu apariția ziarului „Scînteia” la 15 august 1931. În articolul de fond al primului număr al ziarului, se sublinia că *Scînteia* apare într-o situație destul de încordată, „de luptă pe moarte și pe viață, între două clase.”⁶²

Partidul comunist a trasat ziarului *Scînteia*, ca una din principalele sarcini, ridicarea maselor la luptă pentru stăvilirea ofensivei patronale.

Mobilizați și conduși de P.C.R. muncitorii orădeni au pornit la noi acțiuni revoluționare pentru a-și apăra dreptul la un trai mai bun, împotriva concedierilor și a reducerii salariilor.

La data de 15 septembrie 1931 izbucnește conflictul de muncă dintre muncitorii de la Uzinele municipiului Oradea (electrică, apaduct și curățenie publică) și Primăria municipiului Oradea. Cauza este hotărîrea primăriei de a reduce salariile cu un procent de 20 %. Speriați de amploarea luptei muncitorilor, patronii, în urma tratativelor duse prin Inspectoratul Muncii, încheie un „proces-verbal de împăciuire” prin care se stabilesc noile condițiuni de salarizare, de data aceasta în favoarea muncitorilor⁶³. Nemulțumită că a fost nevoită să facă concesii muncitorilor, în cursul lunii octombrie 1931, primăria revine asupra acestor concesii, aplicînd în continuare reducerea salariilor cu un procent care varia între 7%—19%, obligă pe muncitori la plata impozitului după salarii și cota de drum din cîștigul lor propriu, iar sumele plătite de casieria Uzinei electrice sub titlul de „impozite pe salarii și cota de drum pentru muncitorii uzinei”, în perioada 1 ianuarie—1 septembrie 1931, vor fi reținute din salariile muncitorilor pînă la 31 martie 1932⁶⁴.

Măsurile luate de primărie și plata cu întîrziere a salariilor au determinat pe muncitori ca, la 2 noiembrie 1931, să declare grevă⁶⁵. În urma acestei acțiuni și de data aceasta muncitorii au obținut cîștig de cauză, plătindu-li-se salariile restante și fixîndu-se totodată norme după care se va face plata în viitor.

Împotriva ofensivei patronale s-au ridicat la luptă și muncitorii de la fabrica de cîntare „Florentz” din Oradea. La data de 17 noiembrie 1931, ca urmare a neachitării la timp a salariilor, muncitorii declară grevă⁶⁶. În urma tratativelor muncitorii au obținut satisfacerea pretențiilor lor.

Luptele revoluționare ale proletariatului în cursul anului 1931 au cuprins toate ramurile de producție, fiind îndreptate, în marea lor majoritate, împotriva „curbei de sacrificiu”, a concedierilor, pentru condiții de muncă și trai mai bune. *Gazeta de Vest* din Oradea semna

⁶² *Scînteia*, 1931, nr. 1.

⁶³ Arh. St. Arad, fond Inspectoratul regional al Muncii Arad, dos. 1/1926—1947, p. 14 v.

⁶⁴ *Idem*, fond Primăria municipiului Oradea, dos. 8/1931, p. 107.

⁶⁵ *Idem*, fond Inspectoratul regional al Muncii Arad, dos. 1/1926—1947, p. 15 v.

⁶⁶ *Ibidem*.

în cursul anului 1931 că, la fabrica de sticlă din Pădurea Neagră (județul Bihor) lucrează un număr de 265 muncitori, în condiții foarte grele, la o temperatură de 1 400°, din care cauză nu ating vîrsta de 35—40 de ani. Aici lucrează, la cuptoare, și copii în vîrstă de 6—7 ani, cu toate că acest lucru era interzis de lege⁶⁷.

În condițiile adîncirii continue a crizei economice, clasele dominante, în dorința nestăvilită de a menține profiturile cît mai mari, au inițiat noi măsuri pentru aruncarea în continuare a efectelor crizei economice asupra maselor populare.

În aceste condiții, singura cale de urmat pentru mișcarea muncitorească, rămînea mobilizarea tuturor celor exploatați la luptă revoluționară hotărîtă, pentru a sili clasele dominante să renunțe la eforturile lor de a menține profiturile ridicate prin intensificarea măsurilor anti-populare.

Proletariatul în special și celelalte categorii de oameni ai muncii, în fruntea cărora se găsea P.C.R., au organizat mari bătălii de clasă, care au întrecut în mod evident, atît numeric cît și în intensitate, acțiunile revoluționare din primii ani ai crizei economice.

Experiența acumulată de partidul comunist în luptele de clasă din primii ani ai crizei, indicațiile date de Congresul al V-lea al P.C.R. pe linia atragerii maselor largi populare la acțiuni care să stăvilească măsurile antipopulare, întărirea organizațiilor locale ale P.C.R. și altele au fost elemente care au contribuit substanțial la intensificarea acțiunilor revoluționare.

Încă de la începutul anului 1932 au avut loc o serie de acțiuni revoluționare în cursul cărora se cerea sistarea măsurilor antipopulare. Imediat după anunțarea celei de-a doua „curbe de sacrificiu”, în ianuarie 1932, prin a cărei aplicare se diminua puternic nivelul de trai al maselor, proletariatul din întreaga țară a trecut la acțiuni de protest, la ieșiri demonstrative în stradă, întruniri de masă și adoptarea de moțiuni împotriva măsurilor antimuncitorești⁶⁸.

La Oradea, în ziua de 25 ianuarie 1932, un număr de 166 muncitori de la Uzinele comunale de electricitate și curățenie publică cer conducerii încheierea unui nou contract colectiv de muncă. În urma tratativelor s-a încheiat un „proces verbal de împăciuire”, stabilindu-se reduceri de salarii diferențiate după categorii, precum și noi condiții de muncă⁶⁹.

Măsurile luate de guvernanți, potrivnice condițiilor de muncă și de viață ale muncitorilor, au determinat un puternic val de proteste și în rîndurile muncitorilor ceferiști. În luna februarie ceferiștii orădeni se ridică împotriva hotărîrii conducerii C.F.R. de a reduce salariile, alocațiile pentru chirie, pentru încălzit și scumpete⁷⁰. Cererile fiind satis-

⁶⁷ *Gazeta de Vest*, 1931, nr. 640, p. 2.

⁶⁸ Dr. Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 206.

⁶⁹ Arh. St. Arad, *fond Inspectoratul regional al muncii Arad*, dos. 1/1926—1947, p. 16 v.

⁷⁰ *Ibidem*.

făcute doar în parte, ceferiștii, în frunte cu comuniștii, organizează o mare demonstrație de stradă, protestînd în fața Inspectoratului C.F.R., timp de mai multe ore⁷¹. În memoriile ce le-au prezentat prefectului județului Bihor și altor foruri superioare, ei arătau că reducerile ce se fac pe salarii sînt atît de numeroase, „încît (salariile — nn.) au ajuns la jumătate”⁷². Ziarul *Scînteia*, ocupîndu-se de acțiunile greviste de la Oradea, relevă că, pe lîngă lupta pentru revendicările imediate și locale, ceferiștii orădeni s-au solidarizat cu lupta ceferiștilor din București protestînd împotriva represiunii armate din 9 februarie⁷³.

Analiza făcută de plenara C.C. la P.C.R. din aprilie 1932 a impulsionat lupta revoluționară a proletariatului împotriva ofensivei patronale. Plenara sublinia că au avut loc demonstrații de stradă ale ceferiștilor și ciocniri cu poliția la București, Iași, Pașcani, greve de protest la Oradea Mare, Iași etc.⁷⁴. Aplicarea indicațiilor date de plenară a dinamizat lupta proletariatului din România ducînd la o intensificare a acțiunilor revoluționare. La Oradea, în aprilie 1932, 1 000 de muncitori și șomeri au demonstrat pe străzi pentru ajutor de șomaj⁷⁵, iar în iunie muncitorii de la Tipografia „Sf. Ladislau”, prin acțiunile lor, au obligat pe patroni să semneze un nou contract colectiv de muncă în condițiile cerute de muncitori. De la lupta pentru revendicări economice n-au lipsit nici salariații cafenelelor și restaurantelor din Oradea. Astfel, în ziua de 16 iunie 1932 aproape 100 de salariați au cerut încheierea unui nou contract colectiv de muncă, reușind, totodată, obținerea de noi condiții de muncă și salarizare⁷⁶.

În a doua jumătate a anului 1932, lupta maselor muncitoare se intensifică în întreaga țară, avînd un pronunțat caracter contraofensiv. Oradea este în rîndul centrelor industriale care participă activ la aceste lupte. La 22 august 1932, muncitorii de la fabrica de ghetе „Weego”⁷⁷ au cerut patronilor încheierea unui nou contract colectiv și fixarea de salarii în raport cu raționalizarea făcută în fabrică. Între 1 și 15 septembrie, muncitorii de la întreprinderile „Muhary”⁷⁸, „Magyar”, „Weego” și „Primus”⁷⁹ au încetat lucrul. Încercările de a intimida pe greviști prin arestarea unora dintre conducătorii grevei nu au avut succes. Patronii au fost siliți să accepte cererile formulate de muncitori și să semneze contractul colectiv⁸⁰. În cursul lunii octombrie, la chemarea P.C.R., muncitorii pielari din Oradea, ca răspuns la măsurile patronilor de a le

⁷¹ *Gazeta de Vest*, 1932, nr. 733, p. 2.

⁷² *Ibidem*, nr. 737, p. 4.

⁷³ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor celerști și petroliști din România*, Editura Politică, București, 1971, p. 70.

⁷⁴ Dr. Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 214.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 215.

⁷⁶ Arh. St. Arad, *fond Inspectoratul regional al Muncii Arad*, dos. 1/1926—1947, p. 17 v.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor celerști și petroliști din România*, Editura Politică, București, 1971, p. 124.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 125.

reduce salariile, au intrat în grevă⁸¹. Greva a durat săptămîni întregi. Patronii, cu tot sprijinul primit din partea autorităților, care au arestat pe conducătorii grevei, au fost siliți să satisfacă toate revendicările muncitorilor. Această victorie se explică, așa cum arăta *Scînteia*, prin faptul că „fabricile de ghete au acum celule comuniste care conduc lupta grevistă, greva victorioasă din Oradea scoțînd la iveală însușirile strălucite de hotărîre la luptă, de solidaritate și de sacrificiu ale maselor muncitoare atunci cînd ele sînt conduse de comuniști”⁸².

Analiza făcută de C.C. al P.C.R. la plenara din octombrie 1932 și hotărîrile adoptate au impulsionat lupta revoluționară a proletariatului. Ca urmare, în ultima parte a anului 1932, în Oradea muncitorii pielari de la fabricile „Muhary” și „Frații Magyari” au cerut ca, pe timpul cît fabricile nu lucrează, să fie considerați angajați, spre a constitui o obligație a patronului de a-i relua tot pe ei la lucru⁸³.

Luptele revoluționare care au avut loc în 1932 au demonstrat creșterea combativității revoluționare celor ce muncesc, radicalizarea maselor largi populare, creșterea spiritului lor revoluționar și hotărîrea fermă de a impune prin luptă apărarea revendicărilor lor. Aceste lupte au depășit ca intensitate, combativitate și complexitate pe cele din anul precedent.

La începutul anului 1933 deveniseră cu totul evidente consecințele nefaste ale politicii claselor exploatatoare de ieșire din criză prin înfometarea oamenilor muncii și prin subordonarea intereselor naționale cercurilor monopoliste de peste graniță. Concesionarea principalelor surse de venit ale statului unor capitaliști străini, împrumuturile oneroase contractate la marile bănci din occident, concedierile de muncitori și funcționari, reducerea repetată a salariilor, creșterea impozitelor directe și indirecte agravasera situația maselor, aduseră țara într-o ruină economică și financiară, accentuasera înfeudarea României capitalului străin.

Nivelul de trai al oamenilor muncii scăzuse în proporții necunoscute pînă atunci.

În ziua de 17 ianuarie 1933 guvernul inițiază o nouă „curbă de sacrificiu”, prin care salariile și pensiile funcționarilor publici se reduceau iarăși, pe primele trei luni ale anului, cu 10—12,50%⁸⁴. Dar reducerea salariilor n-a fost singura măsură luată împotriva maselor muncitoare. Guvernul a hotărît noi concedieri și retrogradări de salariați publici, a oprit orice noi încadrări și angajări de personal temporar și diurnist, a suprimat surplusurile de salariu convenite pentru înaintările în funcții făcute de la data de 1 ianuarie 1932, pentru gradațiile profesorilor, învățătorilor și altor categorii de salariați⁸⁵.

⁸¹ Dr. Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 225.

⁸² *Ibidem*.

⁸³ Arh. St. Arad, *fond Inspectoratul regional al Muncii Arad*, dos. 1/1926—1947, p. 17 v—18 v.

⁸⁴ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor celeriști și petroliști din România*, Editura Politică, București, 1971, p. 138.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 139.

Ca urmare a accentuării exploatării capitaliste, a restrîngerii drepturilor și libertăților democratice ale maselor, luptele revoluționare ale proletariatului român, încă de la începutul anului 1933, au crescut în intensitate. Aceste lupte s-au manifestat sub cele mai diverse forme: memorii, proteste, întruniri și consfătuiri, demonstrații de stradă, greve și altele.

Militînd continuu pentru organizarea șomerilor, Partidul Comunist Român, i-a mobilizat, laolaltă cu muncitorii ocupați, la luptă contra concedierilor și a scăderii salariilor, pentru ajutor de șomaj, pentru muncă și pîine. La Oradea, în ziua de 10 ianuarie 1933, muncitorii șomeri, în frunte cu comuniștii, au organizat o mare demonstrație în Piața Teatrului⁸⁶ sub lozincile „Jos războiul împotriva Uniunii Sovietelor. Vrem pîine. Nu plătim impozite și nu plătim datorii”⁸⁷. Demonstrația a fost precedată de răspîndirea de către mai mulți comuniști, prin cartierele orașului, a unor „manifeste incendiare și foi volante prin care îndemnau populația, ca duminică la orele 11 înainte de masă, să iasă în piața din fața Teatrului Municipal pentru a manifesta împotriva regimului burghez și a cere pensie pentru șomerii bolșevici”⁸⁸. Organele represive au reușit să împrăstie pe manifestanți, să aresteze un număr mare de comuniști, dar n-au putut să descopere tipografia clandestină unde au fost tipărite cele 2 000 de manifeste⁸⁹.

Acțiunile muncitorilor orădeni din luna ianuarie 1933 determină presa orădeană să recunoască că „în ultima vreme agitațiile comuniste în Oradea au luat proporții înspăimîntătoare...”⁹⁰. În manifestele răspîndite de către comuniștii orădeni, populația este chemată la luptă pentru o viață mai bună, este îndemnată „la revoltă împotriva statului și a clasei burgheze”⁹¹.

O acțiune deosebită a avut loc în ziua de 28 ianuarie 1933, cînd muncitorii de la Fabrica de ghete „Frații Magyari” din Oradea au declarat grevă⁹². Cauza declanșării grevei a fost introducerea de către patron a unei noi mașini și ca urmare fixarea de noi salarii la trei secții. Acest lucru a nemulțumit pe muncitori, care în semn de solidaritate cu cei afectați de măsura luată de patroni, au intrat în grevă, refuzînd să reia lucrul pînă ce nu li se vor satisface cererile.

Deosebite au fost și protestele împotriva noilor scăderi de salarii și a neachitării lor la timp, formulate de către învățători și profesori, a căror situație devenea tot mai grea. La Oradea, în ziua de 9 februarie, doi institutori de la școala de aplicație de pe lângă Școala Normală au declarat greva foamei ca urmare a neprimirii salariilor pe timp de

⁸⁶ *Nagyváradai Napló*, 1933, nr. 7, p. 3.

⁸⁷ *Gazeta de Vest*, 1933, nr. 860, p. 2.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ *Nagyváradai Napló*, 1933, nr. 10, p. 2.

⁹⁰ *Gazeta de Vest*, 1933, nr. 871, p. 7.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² Arh. St. Arad, fond Inspectoratul regional al Muncii Arad, dos. 1/1926—1947, p. 18 v.

trei luni⁹³. După trei zile de grevă a foamei Ministerul Învățămîntului, fiind sesizat, a trimis celor doi institutori un avans din salariu, dar aceștia au refuzat să-l primească, declarînd că vor continua greva foamei pînă la achitarea întregului salar restant⁹⁴.

Puternice acțiuni revoluționare care au creat panică în rîndul claselor dominante au fost cele desfășurate de proletariatul ceferist și petrolist în primele două luni ale anului 1933.

Pornind de la aprecierea că muncitorii ceferiști și petroliști reprezentau detașamente de frunte în acțiunile maselor muncitoare împotriva exploatării capitaliste, Comitetul Central al P.C.R. și-a concentrat atenția, îndeosebi la sfîrșitul anului 1932 și începutul lui 1933, asupra organizării unor mari bătălii de clasă ale acestor muncitori. Sarcinile concrete trasate de C.C. al P.C.R. privind organizarea luptelor muncitorilor ceferiști au fost larg popularizate prin intermediul presei de partid, al „Luptei C.F.R.”, ziarul Comitetului central de acțiune, prin broșuri și manifeste.

În lunile ianuarie și februarie 1933 s-a continuat prelucrarea în organizația locală de partid București și în organizațiile regionale Moldova, Ardeal și Bucovina a rezoluțiilor plenarei C.C. al P.C.R. din octombrie 1932 și a sarcinilor cuprinse în scrisoarea „În chestia C.F.R.”⁹⁵.

La căile ferate, preocuparea centrală a P.C.R. era organizarea, mobilizarea și conducerea la luptă a muncitorilor din atelierele principale de întreținere și reparare a materialului rulant: „Grivița” — București, Nicolina — Iași, atelierele din Cluj, Galați, Pașcani, Oradea, Turnu-Severin, Brașov ș.a.⁹⁶.

În aproape toate aceste ateliere își desfășurau activitatea în ilegalitate celule ale P.C.R. și ale U.T.C., al căror efectiv și a căror influență crescuseră în perioada anilor 1931—1932.

Ca urmare, încă din luna ianuarie 1933, ceferiștii s-au ridicat la luptă hotărîtă pentru a determina clasele dominante să renunțe la aplicarea „curbei de sacrificiu”. În centrele feroviare din țară au avut loc o serie de întruniri ale muncitorilor și adunări ale comitetelor de acțiune în care s-au manifestat nemulțumirile împotriva „curbei de sacrificiu”, a sistemului de scădere a salariului prin descalificarea muncitorilor și aplicarea diferitelor amenzi. Asemenea acțiuni au avut loc la Atelierele „Grivița” București, la Iași, Galați, Cluj și alte centre feroviare din țară, constituind de fapt, prologul marilor bătălii de clasă ce aveau să se dezlănțuie la sfîrșitul lunii ianuarie și în prima jumătate a lunii februarie.

Sub presiunea acțiunilor întreprinse de ceferiștii de la „Grivița” în perioada 26—31 ianuarie 1933 și în mod deosebit ca urmare a grevei

⁹³ *Gazeta de Vest*, 1933, nr. 885, p. 5.

⁹⁴ *Ibidem*, nr. 887, p. 7.

⁹⁵ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști*, Editura Politică, București, 1971, p. 156.

⁹⁶ *Ibidem*.

demonstrative din 28 ianuarie, Direcția generală C.F.R. a hotărât să facă unele concesii muncitorilor. La 30 ianuarie, ceferiștii au primit avansul integral⁹⁷. În ziua următoare, muncitorii neprimind un răspuns favorabil la programul de revendicări înaintat Direcției în ziua de 28 ianuarie, au declarat o grevă demonstrativă de câteva ore, urmînd să fie pregătită o nouă grevă care să dureze pînă la satisfacerea tuturor revendicărilor⁹⁸.

La Oradea la sfîrșitul lunii ianuarie 1933, muncitorii ceferiști acționează împotriva scăderii salariilor și concedierilor. Aici comitetul de acțiune al ceferiștilor, ales la sfîrșitul anului 1932 și din care făceau parte Vesa Ion, Baba Gheorghe, Costin Teodor, Csordás Gavril, Boța Iosif, Meleg Emeric și alții, în ședința din 29 ianuarie 1933, a hotărât declararea unei greve de protest împotriva aplicării „curbei de sacrificiu”. Pe baza acestei hotărîri, în dimineața zilei de 30 ianuarie, muncitorii mobilizați de comitetul de acțiune, au încetat lucrul și s-au adunat la poarta principală a atelierelor, protestînd împotriva noilor scăderi de salarii. Ei au cerut: „Pîine”, și nu „curba de sacrificiu”; „să fie retrase noile scăderi de salarii”. Muncitorii au reluat lucrul numai atunci cînd inspectorul C.F.R. le-a promis că va comunica revendicările lor Direcției generale C.F.R. Ei au declarat însă că, dacă la 31 ianuarie nu vor primi răspuns favorabil la revendicările lor, vor înceta din nou lucrul⁹⁹.

În ziua de 31 ianuarie, atelierelor C.F.R. au fost însă ocupate de forțele represive. În condițiile în care polițiștii și jandarmii circulau prin curte și prin secții cu baioneta la armă, comitetul de acțiune, analizînd situația, a hotărît organizarea unei demonstrații de protest în afara atelierelor, în fața Inspecției atelierelor de zonă C.F.R. Oradea. Ei au protestat din nou împotriva „curelor de sacrificiu”, strigînd în cor: „Murim de foame”, „Jos curba de sacrificiu!”¹⁰⁰.

Comitetul de acțiune al muncitorilor ceferiști din Oradea, aflînd de greva de la Atelierele „Grivița”, a hotărît în seara zilei de 2 februarie 1933 ca pentru a doua zi să organizeze și în Oradea o grevă demonstrativă de solidaritate.

În urma pregătirilor făcute de către comitetul de acțiune, în ziua de 3 februarie, ora 11,30, muncitorii ceferiști din Oradea au încetat lucrul pentru o jumătate de oră¹⁰¹. Adunați în curtea atelierelor, au cerut încetarea reducerii salariilor, mărirea lor în raport cu scumpetea, recunoașterea delegaților aleși, care să aibă dreptul de a trata cu reprezentanții atelierelor de zonă C.F.R. etc.

După ce vorbitorii au descris situația materială grea a muncitorilor, la propunerea comitetului de acțiune, adunarea a adoptat o moțiune

⁹⁷ Dr. Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 240—241.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 242.

⁹⁹ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști*, Editura Politică, București, 1971, p. 178—179.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 259.

cuprinzînd aceleași revendicări pentru care luptau ceferiștii din celelalte centre feroviare din țară. Moțiunea a fost înaintată inspectorului șef al atelierelor de zonă C.F.R. din Oradea, de către o delegație formată din 4 membri¹⁰². Între timp, muncitorii își continuau adunarea sub semnul luptei pentru cucerirea revendicărilor, strigînd: „Jos curba de sacrificiu”, „Nu reduceți salariile noastre și așa mizerabile”, „Nu vrem să ne întoarcem acasă cu plicurile goale”¹⁰³. Delegația a comunicat că inspectorul-șef a promis că va face cunoscut Direcției generale C.F.R. revendicările muncitorilor.

Reluîndu-și lucrul, muncitorii au declarat că, dacă revendicările lor nu vor fi satisfăcute în scurt timp, vor intra din nou în grevă¹⁰⁴.

Greva de la Atelierele „Grivița” din 2 februarie, acțiunile de solidaritate ale muncitorilor ceferiști din Iași, Galați, Pașcani, Constanța etc. din aceeași zi, grevele cu ocuparea atelierelor de la Iași și Galați, precum și cele demonstrative de la Cluj, Pașcani, Oradea, Brăila, Constanța, desfășurate în perioada 2—4 februarie 1933, sub lozincile de luptă ale P.C.R., au făcut dovada forței și unității de acțiune, a hotărîrii de luptă a muncitorilor feroviari și ca urmare silirea guvernanților de a accepta aproape toate revendicările muncitorilor ceferiști. Dar acceptarea acestor revendicări de către guvernul Al. Vaida, sub presiunea luptelor revoluționare, urmărea înainte de toate obținerea unui răgaz pentru trecerea pe un plan larg la reprimarea mișcării muncitorești.

Astfel, după consultarea prealabilă pe care Al. Vaida a avut-o cu șefii partidelor politice, în noaptea de 3 spre 4 februarie guvernul a trecut prin parlament legea prin care primea depline puteri ca, „la nevoie”, să declare stare de asediu¹⁰⁵. Starea de asediu introdusă la 4 februarie 1933 constituia un instrument prin care cercurile reacționare căutau să anuleze cuceririle muncitorilor ceferiști din 2 februarie 1933, să distrugă mișcarea muncitorească revoluționară și pe conducătorul ei, Partidul Comunist din România.

Opinia publică muncitorească și progresistă a răspuns de la început cu indignare și revoltă la noile măsuri represive adoptate de guvern.

Urmînd indicațiile date de C.C. al P.C.R., organele locale ale partidului au organizat în această perioadă o serie de ședințe și consfătuiri în care au fost dezbătute sarcinile ce le reveneau în lupta împotriva stării de asediu. Asemenea ședințe și consfătuiri au avut loc în București, Cluj, Galați, Timișoara, Arad, Oradea și în alte localități¹⁰⁶.

Un moment important în pregătirea noilor acțiuni ale muncitorilor ceferiști din Transilvania, a fost marcat de lucrările conferinței comitetului regional de partid din 8 februarie, organizată de C.C. al P.C.R.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 260.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 265.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 270.

În centrul preocupărilor conferinței au stat problemele legate de pregătirea și organizarea luptei muncitorilor ceferiști. Analizând luptele desfășurate, scoțind în evidență caracterul lor politic din ce în ce mai accentuat, conferința a trasat ca sarcină principală a organizațiilor de partid din regiune să intensifice și mai mult munca în rândurile muncitorilor ceferiști, să lărgască și să consolideze frontul unic muncitoresc¹⁰⁷.

Tot în acest timp a avut loc la Oradea o ședință a organizației locale a P.C.R., la care a participat și un delegat din București¹⁰⁸. La această ședință s-a discutat problema organizării luptei muncitorilor ceferiști și a acțiunilor de solidaritate ale muncitorilor din celelalte fabrici și uzine. Îndrumările primite și hotărârile luate au fost prelucrate printre muncitorii din întregul oraș¹⁰⁹. În noaptea de 9 spre 10 februarie, în tot cuprinsul orașului au fost răspândite manifeste, semnate de secția locală a Partidului Comunist Român, care chemau pe muncitori la demonstrații de stradă împotriva condițiilor grele de viață și a stării de asediu¹¹⁰.

Adresându-se muncitorilor ceferiști, unul dintre aceste manifeste înfiera încercarea guvernului de a scădea pe mai departe salariile și arăta că această încercare „a fost zădărnicită de atitudinea revoluționară a muncitorilor ceferiști la București și Iași”. Manifestul se termina cu chemarea: „Tovarăși! Ieșiți în stradă și cereți muncă, pline și libertate. Jos cu starea de asediu!”¹¹¹.

Noile măsuri luate de guvern și retragerea angajamentelor luate la tratativele din 2 februarie au indignat masele de muncitori ceferiști. La Oradea, muncitorii din întregul oraș au făcut în ziua de 10 februarie o manifestație de protest, care s-a transformat în demonstrație de stradă, împotriva decretării stării de asediu și a anulării revendicărilor cucerite la 2 februarie¹¹².

Valul de acțiuni greviste, demonstrații și proteste de masă ale muncitorilor ceferiști și ale muncitorilor din alte ramuri industriale dovedea că introducerea stării de asediu nu numai că n-a asigurat liniștea claselor exploatatoare, ci mărinnd nemulțumirea maselor de oameni ai muncii a amplificat frământările acestora. Însăimintat de perspectiva unor noi ridicări la lupte deschise, guvernul, în seara zilei de 10 februarie, a luat noi măsuri de reprimare a organizațiilor muncitorești revoluționare. Ca urmare, comandanții corpurilor de armată teritoriale, care exercitau puterea în zonele stării de asediu, ordonă la 11 februarie 1933 dizolvarea, pe lângă partidul comunist și U.T.C. — următoarelor organe și organizații: Comitetul central de acțiune al lucrătorilor și salariaților C.F.R., Comitetul antirăzboinic, secția română a

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 287.

¹⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 288.

¹¹⁰ *Ibidem*.

¹¹¹ *Ibidem*.

¹¹² *Ibidem*, p. 290.

Ligii antirăzboinice internaționale, comitetele de acțiune ale șomerilor, asociația studenților nevoiași, Ajutorul Roșu, Ajutorul muncitoresc român, syndicatele și toate celelalte organizații muncitorești neafiliate Confederației Generale a Muncii¹¹³.

De asemenea, de această dată, măsurile represive nu se mai limitau formal numai la zonele supuse stării de asediu, ci se extindeau asupra întregii țări. Un ordin telegrafic al Ministerului de Interne din noaptea de 11 spre 12 februarie, adresat șefilor organelor represive în subordine, cerea acestora să facă imediat descinderi la toate sediile indicate în ordonanțele corpurilor de armată teritoriale¹¹⁴.

Ca urmare a acestor măsuri, sute de comuniști și simpatizanți ai P.C.R., conducători ai organizațiilor de masă revoluționare au fost arestați și aruncați în beciurile prefecturilor, chesturilor poliției și siguranței generale. Siguranța din Oradea a desființat toate organizațiile comuniste din oraș și a efectuat peste o sută de arestări¹¹⁵.

În ziua de 11 februarie, când s-a aflat în Oradea de dizolvarea organizațiilor revoluționare și de anularea acelor drepturi pe care muncitorii ceferiști le câștigaseră în luptele precedente, peste 300 muncitori din Atelierele și Depoul C.F.R. din localitatea au părăsit lucrul și s-au întrunit la sediul sindicatului C.F.R. După adunare, muncitorii au ieșit pe stradă, demonstrând sub lozincile: „Jos starea de asediu!”, „Trăiască sindicatul C.F.R.!” pînă în fața Inspectoratului muncii. Aici, o delegație a înmînat inspectorului muncii și prefectului județului memoriul prin care cereau respectarea revendicărilor acceptate de guvern în timpul grevei din 2 februarie. După aceasta, muncitorii au continuat demonstrația, care a durat peste două ore¹¹⁶.

La data de 13 februarie a avut loc o consfătuire la locuința unui muncitor din Oradea, la care au participat membri ai comitetului local P.C.R., comitetul de acțiune C.F.R., președintele comisiei locale a sindicatelor, un reprezentant al organizației locale a Blocului Muncitoresc — Țărănesc, un reprezentant al comitetului local U.T.C. și delegați ai muncitorilor ceferiști din Marghita, Salonta și Aleșd¹¹⁷. Participanții la consfătuire au dezbătut probleme legate de pregătirea grevei muncitorilor ceferiști din Oradea și de organizarea unei mișcări de solidarizare a muncitorilor din celelalte uzine și fabrici ale orașului cu această grevă, urmînd ca data începerii acțiunilor să fie stabilită ulterior. Pentru pregătirea și conducerea acestor acțiuni s-a ales un comitet de acțiune pe oraș, format din reprezentanții muncitorilor din uzinele și fabricile din Oradea. Dar măsurile luate de consfătuire n-au putut fi duse la îndeplinire, deoarece în aceeași zi, 13 februarie 1933, Chestura Poliției din Oradea a făcut numeroase descinderi la locuin-

¹¹³ *Ibidem*.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 291.

¹¹⁵ *Erdélyi Lapok*, Oradea, 1933, nr. 37, p. 11.

¹¹⁶ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor...*, p. 310.

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 311.

tele comuniștilor orădeni, efectuînd, totodată, numeroase arestări¹¹⁸. Cu această ocazie au fost confiscate mari cantități de manifeste prin care populația era îndemnată la acțiuni revoluționare și a fost găsită arhiva organizației locale a B.M.T., organizație care a și fost dizolvată¹¹⁹.

Cu toate aceste represii, membrii comitetului local al P.C.R. rămași nearestați și alte elemente revoluționare au continuat activitatea politică în rîndurile muncitorilor din oraș. Astfel, în ziua de 14 februarie muncitorii specialiști și nespecialiști de la Uzina Electrică a municipiului Oradea au cerut încheierea unui nou contract colectiv de muncă, cu un spor de 8% la salariile muncitorilor specialiști și 10% pentru muncitorii nespecialiști, participarea la beneficii și alte revendicări¹²⁰, declarînd că nesatisfacerea acestor revendicări va aduce după sine declararea grevei¹²¹.

În urma tratativelor s-a încheiat un nou contract colectiv de muncă pe timp de un an și s-au stabilit noi salarii pentru fiecare muncitor în parte¹²².

Concomitent cu evenimentele din Oradea, efervescenta revoluționară, care se manifesta sub cele mai variate forme, se extinde în întreaga țară și cuprinde toate categoriile de oameni ai muncii. Dar expresia cea mai pregnantă a puternicei înclăștări de clasă din România, din perioada crizei economice, au constituit-o eroicele lupte revoluționare din zilele de 15—16 februarie 1933.

Marea bătălie de clasă la care s-au ridicat muncitorii ceferiști, în primul rînd cei de la Atelierele „Grivița” din București, întruchipă opoziția maselor largi împotriva politicii de cruntă exploatare și de asuprire a poporului duse de clasele dominante.

Căutînd să împiedice orice acțiuni muncitorești, autoritățile au efectuat noi arestări în rîndul forțelor revoluționare. În noaptea de 14 spre 15 februarie circa 1 600 de comuniști și alți militanți ai mișcării muncitorești au fost arestați¹²³. Au fost arestați membri ai Comitetului central de acțiune, membri ai organelor locale ale P.C.R., U.T.C., ai comitetelor de acțiune locale și comitetelor sindicale, de fabrică, redactori ai presei revoluționare. Arestarea lor nu a înfrînt, însă, mișcarea muncitorească și n-a putut împiedica declanșarea mării bătălii de clasă de la Atelierele „Grivița” care a început în ziua de 15 februarie 1933 și a durat pînă în 16 februarie.

Înăbușirea în singe a luptei muncitorilor ceferiști, care au înscris o pagină de eroism nepieritor în istoria luptelor de clasă din România,

¹¹⁸ *Gazeta de Vest*, 1933, nr. 888, p. 1.

¹¹⁹ *Ibidem*.

¹²⁰ Arh. St. Arad, *fond Inspectoratul regional al Muncii Arad*, dos. 1/1926—1947, p. 18 v—19.

¹²¹ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor...*, p. 311.

¹²² Arh. St. Arad, *fond Inspectoratul regional al Muncii Arad*, dos. 1/1926—1947, p. 18 v—19.

¹²³ Dr. Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 257.

a provocat un val uriaș de indignare și proteste în rîndurile maselor muncitoare.

La Oradea, concomitent cu evenimentele din București, în noaptea de 15 spre 16 februarie, organele polițienești au trecut la arestarea conducătorilor mișcării comuniste. Au fost arestați peste 100 comuniști, care au fost transportați la închisoarea poliției. Printre cei arestați se numărau și 7 din cei 9 consilieri municipali aleși pe lista comunistă¹²⁴. De asemenea, cu această ocazie, la Uzina Electrică și Uzina de Apaduct din Oradea, poliția a descoperit, așa după cum semnală *Gazeta de Vest* din Oradea, „puternice cuiburi de comuniști, care stăteau direct sub ordinele organizației bolșevice și aveau menirea ca, la un moment dat, să pună Uzina Electrică în stare de nefuncționare, să taie firele electrice și lăsînd orașul fără lumină, să provoace o răscoală ocupînd serviciile publice”¹²⁵.

În sprijinul ceferiștilor de la Atelierele „Grivița” s-au ridicat și ceferiștii din Oradea. Cu toate arestările și celelalte măsuri represive luate de autorități, membrii organizației P.C.R. orădene au intensificat în zilele imediat următoare lui 15—16 februarie munca de antrenare a muncitorimii din întregul oraș la acțiuni de solidaritate cu luptele ceferiștilor din capitală. În cadrul unei ședințe a conducerii organizației locale de partid s-au discutat problemele legate de pregătirea acțiunilor de solidaritate, hotărîndu-se organizarea în acest sens a unei demonstrații. S-a trecut, totodată la alegerea unui nou comitet de acțiune, în care erau prezenți muncitori de la Atelierele C.F.R., de la întreprinderile „Phoebus”, „Carmen”, Uzinele electrice, din mica producție etc. Data demonstrației a fost fixată pentru ziua de 20 februarie, ora 10 dimineața. Ea urma să înceapă la semnalul dat de muncitorii de la uzinele electrice prin întreruperea curentului electric¹²⁶.

În zilele următoare, în oraș au fost răspîndite manifeste ale P.C.R. în care se descria situația materială grea a muncitorilor ceferiști, se înfiera reprimarea sîngeroasă a luptelor de la „Grivița” și se făcea apel la muncitorimea din Oradea de a se solidariza cu greviștii grivițeni, cu cei arestați și cu familiile lor rămase fără sprijin. Cu toate că orașul a fost împînzit cu patrulare de jandarmi, aceste manifeste au fost răspîndite cu succes de uteciști, în ajutorul lor venind și muncitorii de la Uzina Electrică. Aceștia au procedat în cîteva rînduri, noaptea, la întreruperea curentului electric în întregul oraș, pentru ca „foile volante comuniste să se poată răspîndi mai ușor în întuneric”, după cum semnalau autoritățile din localitate¹²⁷.

În ciuda tuturor măsurilor preventive, la data fixată, muncitorii de la Uzina Electrică au oprit pentru cîteva minute furnizarea curentului electric. La acest semnal, stabilit dinainte și popularizat în rîndul mase-

¹²⁴ *Gazeta de Vest*, 1933, nr. 890, p. 5.

¹²⁵ *Ibidem*.

¹²⁶ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor...*, p. 353.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 354.

lor, muncitorii din 30 întreprinderi importante, printre care fabricile de încălțăminte „Magyari”, „Muhari”, „Erdős”, „Semesi”, „Schuman”, „We-Ego”, „Molnar”, „Halász”, „Várad”, „Kovács”, „Gerdan”, „Braun”¹²⁸ și altele, mobilizați și conduși de organizațiile P.C.R., au oprit lucrul și s-au îndreptat spre centrul orașului¹²⁹. Atît pe parcurs, cît și în fața primăriei, manifestanții au protestat energic împotriva represiunii de la „Grivița”, a arestărilor, maltratărilor și întemnițării a numeroși militanți revoluționari¹³⁰. La această grevă demonstrativă au participat circa 80% din muncitorimea din Oradea. Doar numai muncitorii de la fabrica de încălțăminte „Carmen” n-au oprit lucrul, fapt datorat prezenței unor masive forțe de poliție în jurul fabricii¹³¹. Muncitorii de la Uzina metalurgică „Phoebus”, cu toată prezența forțelor polițienești, au oprit lucrul pentru 5 minute, exprimîndu-și pe această cale solidaritatea cu muncitorii de la „Grivița” și adeviziunea lor la greva și demonstrația de protest pe străzile orașului¹³².

La fabrica de încălțăminte „We-Ego”, încă din dimineata zilei de 20 februarie, înaintea începerii demonstrației, peste 15 tineri uteciști au făcut agitație în rândurile muncitorilor, îndemnîndu-i să oprească lucrul. Sosite în grabă la fața locului, organele siguranței au arestat 3 uteciști. Aflînd de aceste arestări, muncitorii au ieșit cu toții în stradă, au demonstrat în fața localului, au pătruns chiar înăuntru pentru a cere eliberarea imediată a arestaților. Intrate în panică, autoritățile au eliberat imediat pe tinerii arestați¹³³.

Tot în același timp, în fața fabricii de încălțăminte „Carmen”, muncitorii s-au adunat pentru a chema la grevă și pe muncitorii acestei fabrici¹³⁴. Cu toate că la început au fost împrăștiati de poliție, aceștia au reușit să se readune și au manifestat vreme îndelungată împotriva terorii guvernului, scandînd lozinci ca: „Trăiască muncitorii greviști de la Grivița!”, „Jos guvernul Vaida!”, „Jos cu teroarea siguranței!”, „Trăiască unitatea de luptă a muncitorilor!”¹³⁵.

Cu toate că autoritățile au luat cele mai severe măsuri de supraveghere și pe străzile orașului, trimițînd patrule înarmate cu mitraliere, ocupînd totodată împrejurimile uzinelor și fabricilor, peste 700 muncitori din diferite întreprinderi, mobilizați de comitetul local P.C.R., căroro li s-au alăturat sute de locuitori ai orașului, s-au adunat în centrul orașului și printr-o impozantă demonstrație și-au exprimat solidaritatea cu luptătorii de la „Grivița”, cu muncitorii arestați și-au protestat împotriva cruntei terori a guvernanților¹³⁶. Revoluționarii arestați la Ora-

¹²⁸ *Nagyvárad Napló*, 1933, nr. 42, p. 1.

¹²⁹ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor...*, p. 354.

¹³⁰ *Ibidem*.

¹³¹ *Ibidem*; *Nagyvárad Napló* din 21 februarie 1933.

¹³² *Ibidem*.

¹³³ *Ibidem*.

¹³⁴ *Nagyvárad Napló*, 1933, nr. 42, p. 1.

¹³⁵ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor...*, p. 335.

¹³⁶ *Ibidem*.

dea în urma grevelor de protest și a manifestației de stradă, încă din ziua de 18 februarie, au declarat greva foamei¹³⁷. Unii dintre arestați, fiind foarte slăbiți ca urmare a grevei foamei, au fost transportați la spital, unde însă au refuzat consultația medicilor, spărgînd termometrele¹³⁸. În urma presiunii exercitate de oamenii muncii din oraș, autoritățile au fost nevoite să elibereze o parte dintre ei, o parte au fost transportați în secret, în lagărul din Caransebeș, iar cei deținuți pe mai departe, pe lângă greva foamei, au declarat și greva setei¹³⁹.

După evenimentele din ziua de 20 februarie 1933, autoritățile au efectuat noi arestări. Cu ocazia acestor acțiuni au fost descoperiți și arestați și o parte a conducătorilor organizației locale „Ajutorul Roșu”¹⁴⁰. Membrii acestei organizații aveau sarcina de a procura ajutoare pentru comuniștii deținuți și internați la Oradea și Caransebeș¹⁴¹.

În urma măsurilor brutale ale autorităților, liniștea se restabilise numai în aparență, deoarece continua acțiunea de organizare a protestelor, a grevelor, a distribuirii manifestelor și a acțiunii de ajutorare a celor închiși¹⁴².

Evenimentele din februarie 1933 de la Oradea au demonstrat maturitatea politică a muncitorimii orădene, care, în lupta ei, a legat strîns revendicările economice cu cele politice.

Acțiunile revoluționare ale maselor muncitoare, conduse de P.C.R., au continuat în lunile care au urmat grevei de la „Grivița”. Lupta proletariatului pentru o viață mai bună s-a împletit strîns cu lupta pentru eliberarea muncitorilor arestați și ajutorarea familiilor celor căzuți pe baricade.

Evenimentele din 15—16 februarie au produs și asupra maselor țărănești o puternică impresie. Durerile pentru care luptau ceferiștii din întreaga țară, erau și durerile țărănimii sărace.

În județul Bihor, răspunzînd chemării organizației județene a P.C.R., țărănimea și-a ridicat cu vigoare glasul împotriva samavolnicilor moșierești, împotriva regimului de teroare instituit de guvernanți¹⁴³. Accentuării creșterii luptei maselor țărănești, autoritățile au răspuns cu măsuri de represiune. Astfel, în zilele imediat următoare evenimentelor din 15—16 februarie, în localitățile Diosig, Marghita, Seleuș, Ginta, Tîncă, Arpășel, Salonta, Săcueni, Valea lui Mihai, Aleșd și altele din județul Bihor, autoritățile au efectuat numeroase arestări¹⁴⁴. Măsurile autorităților reușeau însă să restabilească liniștea numai în aparență, căci, după cum sublinia un ziar al vremii, continua cu intensitate cres-

¹³⁷ *Nagyvárad* *Napló*, 1933, nr. 42, p. 4.

¹³⁸ *Ibidem*, nr. 44, p. 3.

¹³⁹ *Ibidem*, nr. 45, p. 1; nr. 46, p. 3.

¹⁴⁰ *Ibidem*, nr. 46, p. 3.

¹⁴¹ *Ibidem*; *Gazeta de Vest*, 1933, nr. 903, p. 6.

¹⁴² *Nagyvárad*, 1933, februarie 26.

¹⁴³ *Friss Újság*, 1933, februarie 17—18.

¹⁴⁴ *Ibidem*.

cîndă acțiunea de organizare a protestelor, distribuirea de manifeste și trimiterea de ajutoare celor închiși și familiilor acestora¹⁴⁵.

Tot în această perioadă s-au ridicat la luptă și muncitorii de la Derna-Tătăruș din județul Bihor. Astfel, la data de 20 martie 1933, muncitorii de la mina Budoiu, din cadrul Exploatării de cărbuni și bitumen Derna-Tătăruș, au declarat grevă ca urmare a neachitării salariilor pe mai multe luni¹⁴⁶. La data de 30 martie, a izbucnit un conflict de muncă între muncitorii și conducerea fabricii de bitumen din Derna-Tătăruș, tot ca urmare a neachitării salariului și a închiderii fabricii¹⁴⁷. Erau aceiași muncitori care, imediat după sosirea știrii despre greva de la „Grivița”, au arborat steaguri roșii pe coșul fabricii și funicular, care au scris pe zidurile fabricii lozinca: „Muncitori, uniți-vă cu lupta muncitorilor de la Grivița”¹⁴⁸. Conflictul, ca urmare a tenacității de care au dat dovadă muncitorii în lupta lor, a durat luni de zile. Direcția s-a arătat „dispusă” să plătească o parte din salarii, iar muncitorii să reia în schimb lucrul, dar aceștia au refuzat pînă ce nu vor primi toate salariile restante¹⁴⁹. De asemenea, în timpul tratativelor conducerea minelor a oferit 40% din datorie, punerea uzinelor în funcțiune și asigurarea muncitorilor cu muncă pe timp de 5 ani. Muncitorii, însă, nu s-au învoit numai dacă și se plătește întreaga restanță de 2 500 000 lei¹⁵⁰. În seara zilei de 5 august, cînd unul din directori se întorcea de la Derna la Tătăruș, i-au ieșit în cale cîteva sute de muncitori, care au înconjurat automobilul și au cerut să li se satisfacă pretențiile¹⁵¹.

În ziua de 8 august, în urma tratativelor cu Direcția minelor, muncitorii și-au impus punctul de vedere¹⁵², obligînd pe patroni să se angajeze la luarea unor măsuri, printre care:

— Societatea se obligă să plătească imediat 10% din salariile restante și după fiecare vagon de asfalt să depună 5 000 lei la un delegat numit, pînă la achitarea întregii restanțe;

— Se mai obligă să țină în funcțiune uzinele pe timp de 5 ani și să sporească producția de la 20 la 30 vagoane de asfalt pe lună;

— Societatea s-a învoit, prin contract, să nu concedieze nici un muncitor decît pe motive legale;

— Modificările de salarii să se facă numai cu consimțămîntul Inspectoratului muncii.

¹⁴⁵ Nagyvárad, 1933, februarie 26.

¹⁴⁶ Arh. St. Arad, fond Inspectoratul regional al Muncii Arad, dos. 1/1926—1947, p. 18 v—19.

¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 19 v—20.

¹⁴⁸ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor...*, p. 378.

¹⁴⁹ *Gazeta de Vest*, 1933, 5 august, p. 2.

¹⁵⁰ *Ibidem*, august 8, p. 2.

¹⁵¹ *Ibidem*.

¹⁵² *Ibidem*, 1933, august 9, p. 6.

Deosebit de grea era și situația populației muncitoare din Tileagd, unde, așa cum sublinia un ziar orădean, este „o jale de nedescris. Fabricile sînt închise de mai mult timp, muncitorii cu familiile lor, în număr de 13 000, trăiesc în neagră mizerie și așteaptă aproape deznădăjduiți deschiderea fabricilor”¹⁵³.

În Oradea, în pofida tuturor măsurilor represive, mișcarea revoluționară a continuat să se dezvolte, întărindu-se influența și legăturile partidului comunist cu masele. Se ridică la luptă noi categorii de muncitori, care cereau încheierea și respectarea prevederilor contractelor colective de muncă, mărirea și plata salariilor, încetarea concedierilor, stabilirea unor condiții mai bune de salarizare și muncă.

Astfel, în perioada aprilie—decembrie 1933 muncitorii brutari de la 40 brutării¹⁵⁴, chelnerii de la restaurante, cafenele și cluburi¹⁵⁵, muncitorii de la atelierul de cizmărie „Venus”¹⁵⁶, de la cooperativa „Hangya — Furnica”¹⁵⁷, Uzina de salubritate a municipiului¹⁵⁸, Stabilimentele industriale „Moskovits S.A. — fabrică de spirt și drojdie”¹⁵⁹ și altele din Oradea au silit pe patroni ca să le satisfacă revendicările lor vitale.

Toate aceste acțiuni demonstau că, proletariatul nu fusese înge-nunchiat, că el lupta cu însuflețire pentru condiții mai bune de muncă și de viață.

După evenimentele din ianuarie-februarie 1933, lupta pentru combaterea măsurilor antipopulare a fost îmbinată strîns cu lupta pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai. Caracterul economic al luptelor se împletea tot mai strîns cu cel politic. Chemările P.C.R. pentru ziua de 1 Mai 1933 aveau tocmai această trăsătură, 1 Mai urmînd să se desfășoare sub steagul frontului unic de luptă, contra planului de jaf de la Geneva și a fascismului¹⁶⁰. În preajma zilei de 1 Mai au fost răspîndite mii de manifeste, în care masele erau chemate la luptă pentru obținerea revendicărilor lor și eliberarea celor arestați.

La Oradea, comuniștii se pregăteau să organizeze o demonstrație de stradă cu ocazia zilei de 1 Mai. În acest scop au fost difuzate manifeste prin care populația era chemată la manifestație. Această acțiune n-a mai putut avea loc deoarece, în ziua de 30 aprilie 1933, poliția a arestat un număr de 9 comuniști, organizatori ai demonstrației¹⁶¹. Cu ocazia

¹⁵³ *Gazeta de Vest*, 1933, septembrie 8, p. 5.

¹⁵⁴ Arh. St. Arad, fond Inspectoratul regional al Muncii Arad, dos. 1/1926—1947, p. 19 v.

¹⁵⁵ *Ibidem*, p. 19 v, 20 v, 21 v—22.

¹⁵⁶ *Ibidem*.

¹⁵⁷ *Ibidem*, p. 20 v—21.

¹⁵⁸ *Ibidem*.

¹⁵⁹ *Ibidem*.

¹⁶⁰ Dr. Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 267.

¹⁶¹ *Gazeta de Vest*, 1933, aprilie 30, p. 6.

difuzării de manifeste, de asemenea, poliția arestase și trei tinere comuniste. Acestea, timp de 30 de zile, au declarat greva foamei în semn de protest că de la data de 1 mai sînt ținute în arest preventiv¹⁶². Ca urmare a grevei și a faptului că starea lor devenise foarte gravă, parchetul a fost nevoit să le pună în libertate.

Deosebit de semnificativă este acțiunea comuniștilor orădeni din noaptea de 22 spre 23 noiembrie 1933, cînd au demonstrat în fața redacției ziarului local, „Erdelyi Lapok”, spărgîndu-i cu pietre geamurile, deoarece de un timp „făcea politică hitleristă”, ataca, în articolele sale, mișcarea revoluționară din Spania și aducea omagii reacțiunii¹⁶³.

Puternicul ecou politic al procesului intentat de către regimul burghezo-moșieresc conducătorilor ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, al campaniei de eliberare a acuzaților organizate de P.C.R. a avut ca urmare solidarizarea maselor largi populare în jurul conducătorilor luptelor din 1933.

La București, Iași, Cluj, Galați, Craiova, Oradea și în multe alte orașe ale țării, cu toate măsurile polițienești, au avut loc la Atelierele C.F.R., în fabrici și la sediile sindicatelor sau în localuri publice întruniri de protest ale muncitorilor, unde au adoptat rezoluții, le-au iscălit și, ca un mesaj de solidaritate, le-au trimis pe adresa Consiliului de război, cerînd eliberarea tovarășilor lor de muncă și luptă¹⁶⁴.

La Oradea, în ziua de 17 iulie, cu ocazia începerii în capitală a procesului împotriva ceferiștilor, comuniștii au încercat să organizeze o manifestație de simpatie cu cei puși pe banca acuzaților și au difuzat manifeste¹⁶⁵. De asemenea, în noaptea de 3 spre 4 noiembrie 1933, muncitorii de la Atelierele C.F.R. Oradea au arborat pe o clădire, ca semn de protest împotriva condamnării ceferiștilor, un steag roșu pe care era imprimată lozinca: „Jos cu procesul de la Grivița”¹⁶⁶.

Paralel cu campania pentru eliberarea conducătorilor luptelor muncitorilor din ianuarie-februarie 1933, comuniștii orădeni au organizat acțiuni în cinstea aniversării unor mari evenimente revoluționare. Astfel, în cinstea celei de a 16-a aniversări a Marii Revoluții din Octombrie, în noaptea de 4 noiembrie 1933 au distribuit mari cantități de manifeste, mai ales în cartierele locuite de muncitori¹⁶⁷.

Anul revoluționar 1933 se încheie și la Oradea cu o puternică chemare la continuarea luptei împotriva abuzurilor și atrocităților claselor exploatatoare. În ziua de 16 decembrie au fost răspîndite, în tot orașul, manifeste comuniste semnate de Biroul C.C. al P.C.R., prin care comuniștii, socialiștii independenți și social-democrații, toți muncitorii erau

¹⁶² *Ibidem*, iulie 11, p. 2.

¹⁶³ *Ibidem*, noiembrie 23, p. 6.

¹⁶⁴ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor...*, p. 391.

¹⁶⁵ *Gazeta de Vest*, 1933, iulie 18, p. 2.

¹⁶⁶ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor...*, p. 436.

¹⁶⁷ *Gazeta de Vest*, 1933, noiembrie 5, p. 5.

chemați, ca în ziua de 19 decembrie 1933, să declare grevă generală și să facă demonstrații de stradă¹⁶⁸.

În condițiile de teroare și represiiune, a arestării și condamnării la ani grei de temniță a comuniștilor, această acțiune demonstra și mai pregnant capacitatea P.C.R. de organizare și conducere mai departe a luptei proletariatului pentru revendicările sale politice și economice. Acest lucru demonstra că P.C.R. n-a ieșit înfrânt din lupta cu clasele dominante, ci victorios, mai călit și mai strins legat de interesele și năzuințele celor ce muncesc.

*
* *
*

Intensitatea mereu crescîndă a luptelor revoluționare în perioada crizei economice și succesele obținute au avut izvorul determinat în conducerea maselor de către P.C.R. „Afirmîndu-se pe arena luptei politice din România — se subliniază în articolul «Rolul conducător al partidului în etapa desăvîrșirii construcției socialismului» — în împrejurările unei puternice ofensive a claselor exploatare împotriva forțelor revoluționare și progresiste, Partidul Comunist Român a înscris prin activitatea sa pagini glorioase de eroism și abnegație revoluționară în analele istoriei poporului român”¹⁶⁹.

Luptele revoluționare din anii 1929—1933 s-au caracterizat printr-un continuu avînt, au fost mult mai complexe, au avut o problematică mai amplă față de perioada anterioară. Ele au fost mult mai bine organizate, P.C.R. afirmîndu-și competența în conducerea lor.

În lupta revoluționară, proletariatul orădean a folosit o gamă largă de forme și metode de luptă, pornindu-se de la forme și metode simple atunci cînd era vorba de revendicări imediate și mergînd pînă la forme superioare cu puternice obiective politice. În cadrul acestor lupte au apărut noi forme de organizare cum au fost comitetele de acțiune, ca organe ale frontului unic de jos. S-au împletit mai mult obiectivele economice cu cele politice, punîndu-se tot mai des problema recunoașterii de către stat a organismelor muncitorești care apăreau în procesul luptei revoluționare (comitete de acțiune, comitete de grevă, comitete de șomeri etc.). Au fost atrase în luptă noi și noi categorii sociale lovite de efectele crizei.

Lupta proletariatului orădean în perioada 1929—1933 pentru obținerea și apărarea revendicărilor sale a făcut parte integrantă din lupta generală purtată de către masele muncitoare din țara noastră, pentru asigurarea drepturilor și libertăților lor democratice, pentru sfărîmarea orînduirii burghezo-moșierești.

¹⁶⁸ *Ibidem*, 1933, decembrie 17, p. 5.

¹⁶⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. II, Editura Politică, București, 1968, p. 249.

THE WORKING-CLASS MOVEMENT FROM ORADEA 1928—1933

Summary

During 1928—1933, the proletariat from all over the country raised to fight against the measures taken by the exploiting class in order to make the working class responsible for the troubles caused by the economic crisis.

By its deeds, the proletariat from Oradea was actively involved in the general fight of the working class from the whole country, turning Oradea into a strong revolutionary centre.